

PROBLEMATYKA ZACHOWANIA TRADYCYJNEGO WIZERUNKU WSI OPOLSKIEJ

Irena Niedźwiecka-Filipiak

Wydział Inżynierii Kształtowania Środ. i Geodezji, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, pl. Grunwaldzki 24, 50-365 Wrocław
E-mail: irena.niedzwiecka-filipiak@up.wroc.pl

ASPECTS OF PRESERVATION THE TRADITIONAL VILLAGE IMAGE IN THE REGION OF OPOLE

Abstract:

Traditional wooden buildings of Opole villages evolved from the simplest ones into various types of frame constructions. The individual objects of this type with varied function survived to the present day in that area. A part of them were moved to the Bierkowice heritage park. However the wooden constructions were displaced by brick or stone, which began in the 18th century as a so-called "frankońskie" buildings. Considerably modest than "frankońskie" buildings are the "fryderycjańskie" settlements which are characterized most often by gables and densely situated buildings are considerably modest than "frankońskie" building. This type of building is scattered in the whole area of Opole Voivodeship. Thanks to this ordered, exact principles of building methods, the tested villages have legible, close spatial sets with homogeneous buildings up to the present day.

But the recent years have brought menace to those excellently preserved villages. The intensive processes of modernization in the rural areas constitute the serious menace to the preservation of the cultural heritage. We observe a number of negative trends which may seriously reduce or even irreparably squander this important resource for the development. It is necessary to make an effort and take every possible action which will mould the consciousness as to of how big value the inherited traditional rural environment is.

A few years' cooperation of the Wrocław University of Environmental and Life Sciences with the Marshall Office of the Opole Voivodeship within the limits of Village Renewal Programme bore fruit in the form of the study of conceptions of development in a number of villages. During meetings with the village inhabitants the problems of preservation of the place identity with regional character of the Opole Voivodeship appeared. For this reason the conception of the multimedia handbook "*Landscape of Renewed Village*" has been prepared. The charts presented in the handbook allow to systematize the problems connected with investment processes in the rural area.

Streszczenie:

Tradycyjna drewniana zabudowa wsi Opolszczyzny przekształcała się, przechodząc od zrębowej, poprzez przystupową, aż do różnych odmian konstrukcji szkieletowej. Pojedyncze obiekty tego typu o różnorodnej funkcji zachowały się na tym terenie do dzisiaj, część z nich przeniesiono do skansenu w Bierkowicach. Jednakże konstrukcje drewniane zostały wyparte przez murowane, co rozpoczęło się w XVIII wieku tzw. budownictwem frankońskim. Znacznie skromniej od budownictwa frankońskiego przedstawiały się osiedla fryderycjańskie, charakteryzujące się ciągami najczęściej szczytowo, gęsto usytuowanych domów. Zabudowa tego typu rozproszona jest na całym terenie Opolszczyzny. Dzięki tym uporządkowanym, o ścisłych zasadach metodom budowania badane wsie do dziś, w wielu przypadkach, mają czytelne, zwarte układy z jednorodną zabudową.

Ostatnie lata przynoszą jednak zagrożenie dla tych pięknych, zachowanych osiedli wiejskich. Intensywne procesy modernizacji na terenach wiejskich stanowią poważne zagrożenie dla zachowania dziedzictwa kulturowego. Obserwuje się szereg negatywnych trendów, które ten ważny w rozwoju zasób mogą poważnie uszczuplić, a nawet bezpowrotnie zaprzepaścić. Konieczne jest podjęcie wszelkich możliwych działań kształtujących świadomość, jak wielką wartość posiada odziedziczone tradycyjne środowisko wiejskie.

Kilkuletnia współpraca Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu z Urzędem Marszałkowskim w Opolu w ramach Programu Odnowy Wsi w Województwie Opolskim zaowocowała opracowaniem koncepcji rozwoju szeregu miejscowości. W czasie spotkań z mieszkańcami wsi oraz władzami lokalnymi pojawiały się problemy związane z zachowaniem tożsamości miejsca i regionalnego charakteru Opolszczyzny. Z tego powodu opracowano koncepcję podręcznika multimedialnego „*Krajobraz wsi odnowionej*”. Prezentowane w podręczniku schematy pozwalają na usystematyzowanie problematyki związanej z procesami inwestycyjnymi na terenach wiejskich.

Keywords: Opole Voivodeship, villages, cultural heritage, traditional buildings

Słowa kluczowe: Województwo Opolskie, wsie, dziedzictwo kulturowe, budynki tradycyjne

WPROWADZENIE

Ochrona dziedzictwa kulturowego wsi łączy się nierozdzielnie z rozwojem obszarów wiejskich. Rozwój ten jest jednym z istotniejszych elementów polityki krajów Unii Europejskiej. Jest on o tyle ważny, że bez sprawnie funkcjonujących obszarów wiejskich niemożliwe jest prawidłowe funkcjonowanie miast. Te dwa obszary dawniej kojarzone były z zupełnie różnymi elementami zarówno materialnymi - zagospodarowania przestrzennego, jak i sposobem życia mieszkańców. Różnice te zacierają się coraz bardziej. Po pierwsze, wieś traci w sposób naturalny swój tradycyjny charakter poprzez rozwój techniki i zmianę sposobu gospodarowania. Przekształca się w osiedle wielofunkcyjne, w którym jedynie niewielki procent mieszkańców uznaje rolnictwo jako jedyne źródło utrzymania. Przez to wiele zabudowań gospodarczych staje się zbędnymi, a wręcz są uciążliwością, z którą właściciele niejednokrotnie nie wiedzą, co począć.

Drugą sprawą jest to, że mieszkańcy wsi dążą do podniesienia standardu życia, co z reguły kojarzy im się z miastem. Najczęściej nie tylko jako sposobem życia, ale jednocześnie z wyglądem budynków i ich otoczeniem. Łączy się to niestety często z bezmyślnym naśladownictwem, w którym podczas przebudowy czy modernizacji niejednokrotnie bezpowrotnie niszczone są detale architektoniczne, mała architektura, a nowe obiekty nie nawiązują w żaden sposób do tradycji miejsca, w którym są stawiane. Regionalizm zastępuje uniformizm prowadzący do sytuacji, w której nie jesteśmy w stanie w żaden sposób odróżnić jednej wsi od drugiej. Zjawisko to można porównać do budowania w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia w miastach całej Polski podobnych do siebie wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych. Mieszkańcy wsi niejednokrotnie nie zdają sobie sprawy z tego, co jest wartościowe w miejscowościach, w których mieszkają, przez co zafascynowani nowymi pomysłami nie zwracają uwagi przy lokalizacji nowych inwestycji lub modernizacji na charakter otoczenia. Stąd na terenie Opolszczyzny pojawia się typowa dla obszaru całej Polski zabudowa jednorodzinna i usługowa, nie uwzględniająca cech regionalnych.

1. TRADYCYJNA WIEŚ OPOLSKA

Tradycyjna drewniana zabudowa wsi Opolszczyzny przekształcała się, przechodząc od zrębowej, poprzez przysłupową, aż do różnych odmian konstrukcji szkieletowej [Biesiekierski i inni 1998]. Po-

jedyncze obiekty tego typu o różnej funkcji zachowały się na tym terenie do dzisiaj, część z nich przeniesiono do skansenu w Bierkowicach¹. Jednakże konstrukcje drewniane zostały wyparte przez mury, co rozpoczęło się w XVIII wieku tzw. budownictwem frankońskim. Budownictwo to pojawiło się na terenie dawnego powiatu głubczyckiego, raciborskiego, grodkowskiego i nyskiego, co obejmuje południowo-zachodnią część Opolszczyzny [Chrzanowski 1974]. Wynikało to z tego, że tereny położone po lewej stronie rzeki Odry posiadały lepsze podłoże rozwoju gospodarczego. Było to związane z korzystnymi dla rolnictwa warunkami geograficzno-klimatycznymi, czyli gęstą siecią rzek, brakiem lasów i dobrymi glebami². Najokazalsze budynki stawiane w ten sposób znajdują się w okolicy Nysy i Grodkowa (ryc.1). We wsi Złotogłowice budynki mieszkalne przypominają często pięknie zdobione kamienice miejskie, sugerujące zasiedlenie przez kilka rodzin. Znacznie skromniej od budownictwa frankońskiego przedstawiały się osiedla fryderycjańskie, powstające na przełomie XVIII i XIX wieku, charakteryzujące się ciągami najczęściej szczytowo, gęsto usytuowanych domów. Zabudowa fryderycjańska rozproszona jest na całym terenie Opolszczyzny, jednak większość lokalizowana była w jej północnej części.

Osiedla były zakładane wg ścisłych reguł, które przenosiły się na aż do przesady regularne, geometryczne formy przestrzenne miejscowości. Koliste założenia były stosowane rzadko - przykładem Kup i Pokój, a także Czerwona pod Olesnem [Chrzanowski 1974, Thullie 1969]. Częściej to ulicówki, gdzie wzdłuż szerokiej drogi stoją ciągi budynków zbliżonych do siebie, ustawionych najczęściej szczytowo (prostopadle do drogi). Jemielnica czy Stare Siółkowie są tego przykładem. Dzięki tym uporządkowanym, o ścisłych zasadach metodom budowania wsie Opolszczyzny do dziś w wielu przypadkach mają czytelne, zwarte układy z jednorodną zabudową (ryc. 2).

¹ Istnieją opracowania w formie broszur ukazujące, niejednokrotnie nieistniejące już, obiekty drewnianej architektury wsi opolskiej, m.in. wydane nakładem Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach *Wiatraki i młyny wodne Opolszczyzny, Budownictwo ludowe Opolszczyzny czy Spichlerze Opolszczyzny*.

² Więcej o kontrastach związanych z zagospodarowaniem pod koniec XVIII wieku biedniejszej prawobrzeżnej i bogatszej lewobrzeżnej Opolszczyzny w: E. Gil (1985), *Z badań muzeum wsi opolskiej nad drewnianym budownictwem ludowym Opolszczyzny*, „Opolski Rocznik Muzealny”, Tom VIII, Instytut Śląski, Opole, s.8-11.

Ryc.1. Zagroda frankońska z budynkami o dużych gabarytach w Złotogłowicach, 2004, fot. autorka

Ryc.2. Regularna pierzeja ulicy w zabudowie fryderycjańskiej wsi Jemielnica, 2007, źródło: UG Jemielnica

W prawobrzeżnej części Opolszczyzny zagrody posiadały tylko jeden budynek mieszkalny, w razie potrzeby zamieniano dawny chlew na wycużnik³, a obok stawiano nowy (XIX wiek). Na tym terenie zdarzało się sytuowanie budynków mieszkalnych kalenicowo do drogi. Natomiast lewobrzeżna Opolszczyzna, na zachód od Odry, to dominacja zagród w kształcie wydłużonego prostokąta, najczęściej z dwoma budynkami mieszkalnymi usytuowanymi szczytami do drogi, które połączone były z budynkami gospodarczymi, całość zamknięta była usytuowaną prostopadłe stodołą [Gil 1985].

Najczęściej budynki murowano z cegły i tynkowano, stosując różnego rodzaju zdobienia w postaci gzymsów, obramień okiennych, ozdobnych szczytów itp.⁴ Północno-wschodnie rejony Opolszczyzny to obszary występowania zarówno budynków mieszkalnych, jak i gospodarczych licowanych cegłą (ryc. 4). Bogate zdobnictwo tych obiektów zachwyca swym kunsztem do dnia dzisiejszego. Obiekty licowane cegłą spotyka się także we wsiach środkowej i zachodniej Opolszczyzny, jednakże już nie w takiej ilości. W zależności od materiału, z którego została wykonana większość budynków, istnieją wsie „czerwone”, na bazie budynków licowanych cegłą, czy „białe”, z budynków murowanych, tynkowanych i malowanych na biało (ryc. 3 i 4). Okolice Góry Świętej Anny to ob-

szar, w którym pojawia się kamień wapienny jako budulec używany do stawiania ścian budynków mieszkalnych i gospodarczych, a także murów otaczających posesje i krawężników wokół trawników (ryc.5). We wsi Kamień Śląski czy Żyrowa wiele murów otaczających zagrody czy budynków wykonanych z kamienia zostało otynkowanych, jednak wzrastająca świadomość lokalnego społeczeństwa spowodowała, że w ostatnich latach usunięto tynki i wyeksponowano naturalny budulec w wielu obiektach.

2. ODNOWA WSI OPOLSKIEJ

Współczesna wieś opolska została pokazana powyżej jedynie w bardzo ogólnym zarysie, gdyż bogactwo zarówno form całych osiedli wiejskich, jak i poszczególnych obiektów, a także zdobnictwa w budynkach murowanych tego regionu nie jest możliwe do przedstawienia w ramach jednego artykułu. Celem autorki było jedynie zasygnalizowanie specyficznych cech opisywanego obszaru, gdyż ze względu na ożywioną działalność inwestycyjną na terenach wiejskich w ostatnich latach możemy czuć obawę przed groźbą zunifikowania do standardów miejskich tych pięknych, zachowanych osiedli wiejskich.

³ Nazwę "wycużnik", "wylamek" zastosował T. Chrzanowski dla określenia drugiego budynku mieszkalnego w zagrodzie przeznaczonego dla starszych rodziców i dalszych krewnych bez ziemi. T. Chrzanowski, M. Kornecki (1974), *Sztuka Śląska...*, op. cit., s. 433.

⁴ Szczegółowe opracowania w formie katalogów wykonano w Instytucie Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, który od roku 2001 współpracuje w ramach programu Odnowy Wsi z Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego.

Ryc. 3. Wierzch, gmina Głogówek, jednorodny charakter ulicy powstał z budynków mieszkalnych tynkowanych, malowanych na biało - „biała” wieś, fot. autorka

Ryc. 4. Fałkowice gmina Pokój; atutem miejscowości jest utrzymany jej pierwotny charakter budynków licowanych cegłą - „czerwona” wieś, fot. R. Wilczyński

Ryc. 5. Kamień wapienny jako budulec we wsi Żyrowa, 2004, fot. autorka

Ryc. 6. Zdobnictwo w budynku mieszkalnym w Krasiejowie, 2004, fot. autorka

Nasilenie się ruchu budowlanego wiąże się między innymi z przenoszeniem się mieszkańców miast na tereny wiejskie. Jest to związane z tęsknotą mieszkańców miasta do wiejskiego życia i spokoju. Niestety, było to i jest nadal złudne. Życie na wsi coraz bardziej zaczyna przypominać we wszystkich jego obszarach życie w suburbiach, nawiązujących do obszarów miejskich, a nie wiejskich w tradycyjnym tego słowa znaczeniu [Claval 2005]. Ze względu na to, że suburbia nie mają najczęściej żadnego indywidualnego charakteru, trzeba pomyśleć, aby obszary oddalone od miast nie podlegały tym samym chaotycznym działaniom, jak obszary suburbiów. Jeszcze w chwili obecnej nie jest za późno, aby spróbować w wielu częściach Europy podkreślić i wydobyć specyficzny, regionalny charakter zabudowy i zagospodarowania terenu obszarów wiejskich i zlikwidować bezmyślną gonitwę za tym, co nowe i miejskie [Baart 2000, van der Vaart 2005]. Działanie to dostarczy o wiele więcej siły mieszkańcom wsi,

przydatnej do dalszych działań i możliwości rozwoju, jednocześnie z uwzględnieniem tradycji miejsca i poczucia własnej wartości. Takie rozumowanie nie pociąga za sobą odcinania się miasta od wsi. Obydwie te struktury zależne są od siebie i tak naprawdę nie mogą bez siebie dobrze funkcjonować. Celem nie jest również tworzenie skansenów uniemożliwiających normalne funkcjonowanie ich mieszkańcom. To raczej zachęcenie do próby podkreślenia i wyeksponowania w nowym tego, co stare, charakterystyczne dla danego miejsca.

Bardzo pomocnym w próbach ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego wsi jest program Odnowy Wsi⁵, od roku 1997 wdrażany z dużym po-

⁵ Idea programu odnowy wsi ma swoje początki w Europie Zachodniej w latach siedemdziesiątych XX wieku. Zapoczątkowana została w Niemczech, w Bawarii i Badenii-Wirtembergii jako przeciwstawienie się powszechnej, postępującej w szybki sposób urbanizacji wsi; więcej w: R. Wilczyński (2003), *Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Fundacja Fundusz Współpracy-Program Agro-Info, Poznań, s. 15-23.

wodzeniem w województwie opolskim, od 2000 roku w pomorskim, następnie śląskim. Od roku 2004 próby realizacji tego programu objęły całą Polskę. Program ten jest oparty przede wszystkim na działaniach oddolnych, inicjatywie mieszkańców wsi. Jest to istotne dla wszelkich działań związanych z obszarami wiejskimi ze względu na to, że to właśnie mieszkańcy są bezpośrednimi użytkownikami wszelkich rozwiązań, które zastosujemy. Wsparcie dla tego programu daje wprowadzany obecnie program Lider+, w którym podmiotem jest społeczność wiejska. Program ten obejmuje swoim działaniem większe obszary, kilka gmin czy region, co uzupełnia się doskonale z działalnością związaną z programem Odnowy Wsi, obejmującą najczęściej jedną wieś lub kilka jednostek osadniczych. W opracowaniach dotyczących regionów Polski znajdujemy różne podejście do realizacji programu Odnowy Wsi. Przykładowo, Idziak [2004] przyszłość wsi widzi w tworzeniu wsi tematycznych, które dają szansę rozwoju nawet takim jednostkom, które nie mają żadnego istniejącego zaplecza w postaci historii, zabytków czy tradycji.⁶

3. KRAJOBRAZ WSI ODNOWIONEJ

W ostatnich latach zauważa się odmienne podejście różnych środowisk do stanu krajobrazu w naszym kraju, dotyczy to również krajobrazu wsi. Rozpatrywanie planowania przestrzennego przez środowiska biznesowe lub polityczne tylko z punktu widzenia szybkiego zysku prowadzi często do postępującej degradacji krajobrazu, która budzi niezadowolenie środowiska architektów, urbanistów czy architektów krajobrazu [Chwalibóg 2007]. Istotnym celem w polityce przestrzennej naszego kraju jest wypracowanie standardów urbanistycznych (na obszarze wiejskim ruralistycznych), które jako obowiązujące dokumenty pozwoliłyby zachować te elementy dziedzictwa kulturowego, które przetrwały do dziś, a także umożliwiłyby ukierunkowanie wszelkich nowych działań na podkreślenie odrębności regionalnej. To również współpraca ze społecznością lokal-

---

Ruch odnowy wsi nie od razu znalazł zrozumienie na terenie Polski. Pierwsze próby wdrażania niektórych idei programu odnowy wsi przeprowadzone zostały lokalnie, począwszy od roku 1991, na terenie dawnego województwa legnickiego. Jednakże od roku 1997 województwo opolskie, jako pierwsze, podjęło próbę wprowadzenia w szerokim zakresie ideologii związanej z ruchem odnowy wsi.

⁶ W Polsce nie ma jednego schematu działania, który stosowany byłby we wszystkich regionach. Tematyka ta była poruszana na w Dniu Polskim na VI Europejskim Kongresie Odnowy Wsi, który odbył się w dniach 23-26 maja 2007 roku w Kamieniu Śląskim.

na, która jest bezpośrednim użytkownikiem i ponosi konsekwencje decyzji podejmowanych na różnych szczeblach.

Na krajobraz wsi wpływają przede wszystkim decyzje planistyczne, ale bardzo ważnym elementem jest również to, aby sami mieszkańcy mieli pełną świadomość posiadanego potencjału, gdyż to właśnie oni również mogą przyczynić się do bezpowrotnego zatarcia tradycyjnego wizerunku swojej wsi poprzez prowadzenie nieodpowiednich remontów i modernizacji. Pojawiają się opracowania dotyczące odnowy wsi we wszystkich jej aspektach, zarówno socjologicznych, ekonomicznych czy historycznych [Idziak 2004, Kamiński 2007, Wilczyński 2003]. Pewną część w tych opracowaniach zajmuje ład przestrzenny i architektoniczny, ale nie jest on głównym tematem ze względu na to, że odnowa wsi jest działaniem o szerokim zakresie i zasięgu. Należy dodać, że przekształcanie środowiska wiejskiego jest niezmiernie skomplikowane. Różnorodność zagadnień, duża liczba uczestników procesów inwestycyjnych, aspekty prawne prowadzą niejednokrotnie do chaosu przestrzennego. W Instytucie Architektury Krajobrazu dokonano próby wyjścia naprzeciw tym problemom. Kilkuletnia współpraca z Urzędem Marszałkowskim w Opolu w ramach Programu Odnowy Wsi w Województwie Opolskim zaowocowała opracowaniem koncepcji rozwoju miejscowości.⁷ W czasie spotkań z mieszkańcami wsi oraz władzami lokalnymi pojawiały się problemy związane z zachowaniem tożsamości miejsca i regionalnego charakteru Opolszczyzny. Z tego powodu został opracowany również podręcznik multimedialny *Krajobraz wsi odnowionej*. Podręcznik ten ma na celu po pierwsze - pokazanie najwartościowszych elementów dotyczących zagospodarowania opolskiej wsi, po drugie - przy pomocy przykładów wskazanie na rozwiązania wzorcowe, a także nie zalecane, jak również pomoc przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych pod kątem aspektów prawnych.

---

⁷ Od roku 2001 zostało opracowanych 51 wsi, które były typowane jako 10 laureatów corocznego konkursu Piękna Wieś Opolska. W ramach praktyk studenckich wykonane zostały szczegółowe inwentaryzacje i analizy architektoniczno-krajobrazowe dotyczące zabudowy, zieleni, infrastruktury, a także słabych i mocnych stron miejscowości. Efektem końcowym była koncepcja rozwoju całej miejscowości z uwzględnieniem najważniejszych elementów wyróżniających, a także katalog elementów charakterystycznych. Więcej m.in. w: I. Niedźwiecka-Filipiak (2004), *Zadbajmy o nasz krajobraz – udział uczelni w programie Odnowa Wsi na przykładzie Żyrowej*, [w:] Pomorski Program Odnowy Wsi, Gdańsk, s.281-284; I. Niedźwiecka-Filipiak (2005), *Przemiany wizerunku wsi opolskiej pod wpływem odnowy wsi*, „Architektura Krajobrazu” 1-2, s.18-26.

Opracowanie to ma służyć społeczności wiejskiej, tak indywidualnym mieszkańcom, jak i grupom zorganizowanym w ramach Programu Odnowy Wsi, podejmującym rozliczne działania związane nie tylko z własną posesją, ale również z przestrzenią publiczną, decydującym, w tym Urzędem Miast i Gmin oraz Starostwom Powiatowym, i wszystkim tym, którym bliska jest problematyka wsi.

Podręcznik składa się z pięciu tomów o różnicowanej tematyce:

Tom I - Układy przestrzenne i funkcjonalne wsi. Ład architektoniczny,

Tom II - Zagroda wiejska i dom mieszkalny na wsi,

Tom III - Budynki użyteczności publicznej na wsi,

Tom IV - Urządzanie przestrzeni wspólnej na wsi,

Tom V - Obiekty gospodarcze, produkcyjne i usługowe na obszarach wiejskich.

Realizowany jest równolegle w dwóch zasadniczych poziomach:

- WERSJA PODSTAWOWA, w której użytkownik znajdzie informacje ogólne w zakresie poszczególnych zagadnień tematycznych w odniesieniu do specyfiki regionu, a także przykłady rozwiązań wzorcowych i nie zalecanych.

- WERSJA ROZSZERZONA, która wzbogacona jest o dodatkowe informacje oraz aspekty prawne związane z realizacją przedsięwzięć. Ponadto przedstawia złożoność procesów powodujących degradację krajobrazu wiejskiego.

W wersji rozszerzonej zastosowano schemat, który ułatwia zrozumienie całego procesu inwestycyjnego (ryc. 8), a także poruszanie się po różnych jego etapach. Do każdego tomu jest przygotowany osobny diagram, w którym tematyka ujęta jest w **pionowych pasach-kolumnach** z podziałem na 2 główne części: ZABUDOWA i ZAGOSPODAROWANIE TERENU. W zależności od tomu obydwa człony za-

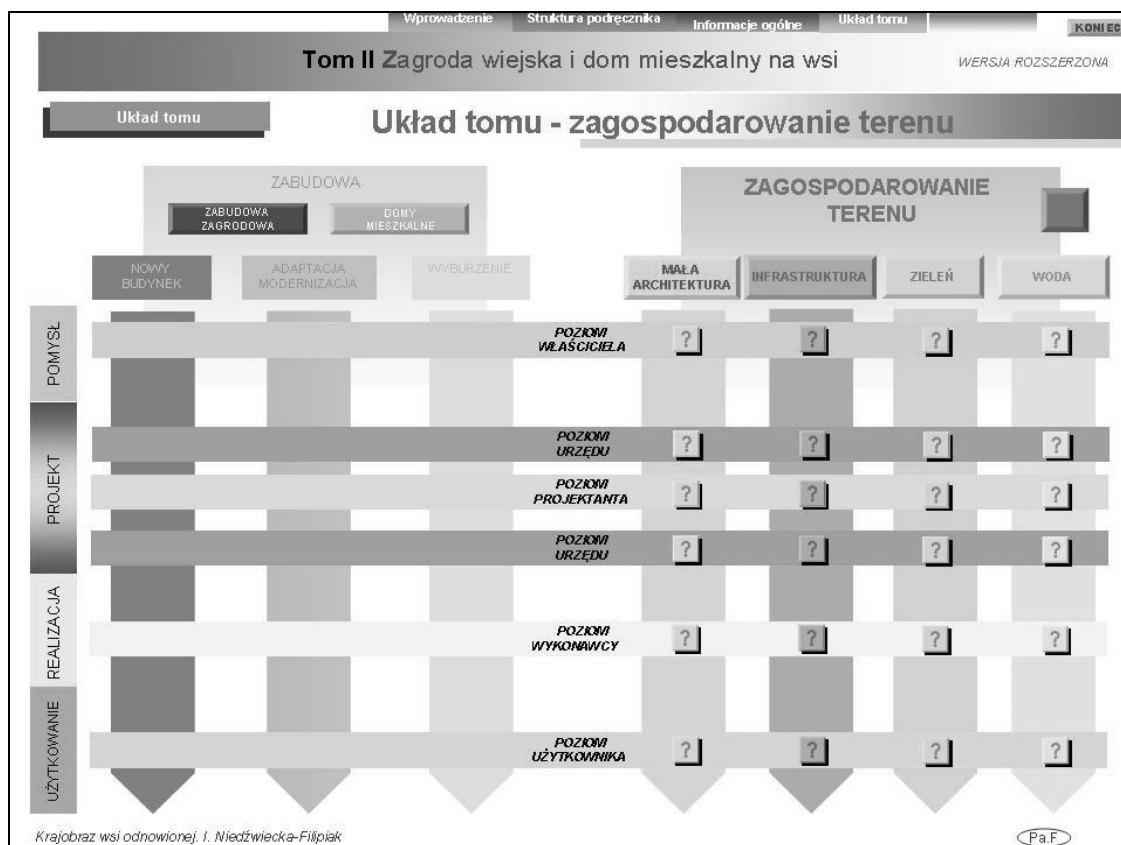
wierają szczegółowe zagadnienia, które przedstawione są jako oddzielne kolumny.

Poziome pasy schematów odpowiadają za cztery główne etapy procesu inwestycyjnego: pomysł, projekt, wykonawstwo, użytkowanie, co ujęte zostało w lewej części schematów. Do każdego z poziomów przypisano poszczególnych uczestników (środkowa część schematu): POZIOM WŁAŚCICIELA, URZĘDU, PROJEKTANTA, WYKONAWCY i UŻYTKOWNIKA.

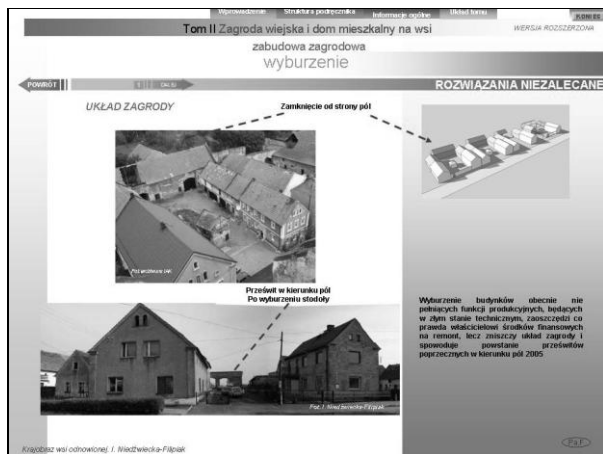
Na **przecięciach** powyższych pionowych i poziomych pasów ujęto aspekty prawne oraz zadania i problemy powstające na różnych etapach inwestycyjnych, za które odpowiedzialni są poszczególni uczestnicy procesu inwestycyjnego.

W każdej chwili istnieje możliwość wejścia z diagramu do dowolnego poziomu procesu inwestycyjnego, np. pomysłu czy realizacji, dotyczącego przykładowo: adaptacji, modernizacji wybranego budynku na działce zagrodowej lub budowy nowego obiektu. Z aspektów prawnych można m.in. uzyskać informację, czy dana inwestycja wymaga pozwolenia na budowę, zgłoszenia, czy nie ma potrzeby informowania urzędu o podjętym działaniu, a pokazane przykłady pozytywne i negatywne pomogą dokonać prawidłowego wyboru dotyczącego formy czy zdobnictwa. Załączone są również wstępy do każdego tematu, które umożliwiają zapoznanie się ze specyfiką regionu dotyczącą wybranej zagadnienia.

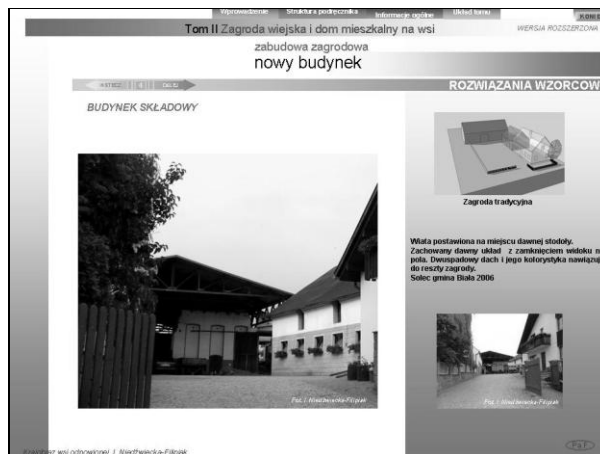
Niniejsza prezentacja ma charakter podręcznika multimedialnego, w pierwszym etapie opracowywanego po kolei w zakresie poszczególnych tomów, uzupełnianego w kolejnych etapach o nowe informacje, a także aktualizowanego w miarę możliwości do obowiązujących przepisów. Obecnie opracowano tom II: Zagroda wiejska i dom mieszkalny na wsi, w wersji podstawowej i rozszerzonej.

Ryc.7. Strona z podręcznika multimedialnego ze schematem umożliwiającym bezpośrednie wejście w konkretny temat, w tym przypadku dotyczący zagospodarowania terenu. Tom II - Zagroda wiejska i dom mieszkalny na wsi, wersja rozszerzona, oprac. autorka

Ryc. 8. Strona z podręcznika opisująca rozwiązania nie zalecane, związane z wyburzeniem, oprac. autorka

Ryc. 9. Strona z podręcznika z rozwiązaniem wzorcowym, oprac. autorka

PODSUMOWANIE

Problematyka zachowania tradycyjnego krajobrazu wiejskiego nie jest sprawą prostą, gdyż konieczne jest uwzględnienie wielu interesów i dążeń. Zaprezentowany podręcznik nie rozwiąże problemów związanych z prawidłowym zagospodarowaniem i

rozwojem wsi. Może jednak stać się dużą pomocą dla osób czy instytucji, którym zależy na zachowaniu tradycyjnego charakteru obszaru, w którym inwestują, a jedynie brak informacji mógł powodować podejmowanie nieprawidłowych decyzji mieszczących się w granicach obowiązującego prawa. Autorka ma

nadzieję, że przedstawiciele nauki z innych regionów naszego kraju włączą się do wspólnej pracy nad dalszym rozwojem opisywanego podręcznika. Pozwoliłoby to, być może, stworzyć zbiór wytycznych obejmujących określone standardy myślenia przyjazne dla przestrzeni wiejskiej, traktowanej obecnie po macoszemu.

LITERATURA:

1. Baart T. (2000), *Die Lust am Bauen - Bilder aus Hoofddorp*, TOPOS, 31/2000, s.59-67.
2. Biesiekierski T., Bocheński S., Trocka-Leszczyńska E., Wiatrzyk S., Żabiński R. (1998), *Architektoniczne kształtowanie krajobrazu ziemi opolskiej*, Karta Opolska, Municipium, Warszawa.
3. Borcz Z., *Budownictwo zagrodowe*, Wyd. Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław.
4. Chrzanowski T., Kornecki M. (1974), *Sztuka Śląska Opolskiego. Od średniowiecza do końca w. XIX*, Kraków.
5. Chwalibóg K. (2007), *Krajobraz i polityka*, „Urbaniści” 1/2007, s. 11-16.
6. Claval P. (2005), *Reading the rural landscapes*, Lands. Urban Plan.70, s.9-19.
7. Gil E. (1985), *Z badań muzeum wsi opolskiej nad drewnianym budownictwem ludowym Opolszczyzny*, OPOLSKI ROCZNIK MUZEALNY, Tom VIII, Instytut Śląski, Opole.
8. Idziak W. (2004), *O Odnowie Wsi*, Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa.
9. Kamiński B. (red.), (2007), *Na wsi odnowa*, Konin.
10. Niedźwiecka-Filipiak I. (2004), *Zadbajmy o nasz krajobraz - udział uczelni w programie Odnowa Wsi na przykładzie Żyrowej*, [w:] Pomorski Program Odnowy Wsi, Gdańsk, s.281-284.
11. Niedźwiecka-Filipiak I. (2005), *Przemiany wizerunku wsi opolskiej pod wpływem odnowy wsi*, „Architektura Krajobrazu” 1-2, s.18-26.
12. Thullie Cz. (1969), *Zabytki architektoniczne województw katowickiego i opolskiego*. Przewodnik, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice.
13. van der Vaart J.H.P. (2005), *Towards a new rural landscape: consequences of non-agricultural re-use of redundant farm buildings in Friesland*, Lands. Urban Plan.70, s.143-152.
14. Wilczyński R. (2003), *Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Fundacja Fundusz Współpracy-Program Agro-Info, Poznań.